

CSIKÓS DÓRA

Digitális hagyaték - digitális lenyomatunk elsimítása vagy kőbe vésése

Összefoglalás ♦ A 2014-ben alakult *Életvégi Tervezés Alapítvány* elsődleges célja, hogy hiteles információk terjesztésével könnyítse meg az életvégi döntéseket. Szervezetünk praktikus információkat gyűjt össze az élet utolsó időszakára vonatkozó egészségügyi kérdésekről, a hagyaték és digitális hagyaték rendezéséről, az öngondoskodási célú pénzügyi tervekről, a temetkezés módjáról vagy a haláltudat pszichológiai illetve spirituális kérdéseiről. Jelen tanulmány a digitális hagyaték egyre népszerűbb témáját járja körbe, bepillantást ad annak sokrétűségébe és a rendezési lehetőségek különböző szintjeibe.

Kulcsszavak: *életvégi tervezés, digitális hagyaték, adatvédelem*

Digital Legacy - smoothing out or engraving our digital print

Summary ♦ *The End-of-Life Planning Foundation* was founded in 2014 with the main purpose of making end-of-life decisions easier by sharing trustworthy information. Our organization collects and promotes practical information on related healthcare questions, issues of inheritance and digital legacy, financial planning, funeral services and also the psychological and spiritual associations of dying and death. This essay describes the newly popular topic of digital legacy, gives insight into its complexity and the possible depths of planning.

Keywords: *end-of-life planning, digital legacy, data protection*

1. Bevezetés

Közműdíjak, előfizetések, hiteltörlesztések, telefonszámla, adóbevallás, net- és mobilbank, ügyfélkapu, az öt évvel ezelőtt lecserélt számítógépről külső tárolóra mentett fájlok, digitalizált

gyermekkori fényképek, a céges weboldal adminisztrációs hozzáférései, Facebook profil, emailek, a következő utazáshoz foglalt szállás adatai - mind hétköznapijaink digitális világának részei. Míg 25 évvel ezelőtt újdonság volt az internet használata, sőt számítógép sem volt minden háztartásban, addigra ma napi több órát töltünk kisebb-nagyobb „kütyük” előtt. Szorosan hozzátartozik a munkánkhoz, a magánéletünkhöz. Különböző mértékben ugyan, de mindenki hagy maga után digitális nyomokat, amelyek az online térben, illetve a különböző számítástechnikai eszközökön keletkeznek vagy digitálisan kerülnek tárolásra.

Van, akit nem érdekel, hogy mi lesz ezekkel a nyomokkal vagy megijed ezek sokrétűségétől és nem tudja, hogyan fogjon hozzá a rendezéshez. Egyre többen vannak viszont, akik kifejezetten ki szeretnék használni a digitális világ adta lehetőségeket arra, hogyan alakítsák a haláluk után róluk kialakuló képet. Bármennyire is különbözőek a céljaink a digitális hagyatékkal, az biztos, hogy egy folyamatosan változó terepen kell mozognunk, akár a jogi kereteket, akár a rendezés lehetőségeit tekintjük. A digitális nyomaink rendezésének tehát nincs kialakult hagyománya, miközben mindennapijaink része, és a személyes adatok védelme miatt nem csak halálunk után lehet jelentősége. Ezért arra bátorítanék mindenkit, hogy válassza ki a saját maga számára jelentős tételeket digitális javaiban, és alakítsa ki, majd ellenőrizze rendszeresen az adatvédelmi és hagyatéki beállításokat, illetve döntse el, mi történjen az egyes felhasználói fiókokkal akkor, amikor ő meghal. Ehhez szeretnék ezzel az áttekintő tanulmánnyal kapaszkodót nyújtani.

2. Jogi háttér

A jogi szabályozás - bár folyamatosan fejlődik - még mindig gyerekcipőben jár, országonként is eltér, és inkább a bírói gyakorlat, mint a törvényalkotás felől kezd változni. Az alkalmazások, weboldalak többsége a személyes adatok védelme miatt az elhunyt felhasználó belépési adatait nem adja ki még a közeli hozzátartozóknak sem. Nem csupán az online vagy digitálisan használt alkalmazások szolgáltatói őriznek rólunk online adatokat, hanem bármilyen cég, szervezet, akinek arra engedélyt adunk. Amikor egy boltban a törzsvásárlói kedvezmények reményében kitöltünk egy gyors űrlapot, megadjuk az email-címünket és elfogadjuk az adatkezelési elveket, akkor ugyanúgy hozzájárulunk személyes adataink kezeléséhez, mint amikor egy weboldalon rendelünk vagy online iratkozunk fel egy hírlevélre.

Vajon milyen jogaink vannak a kezelésre átadott személyes adatainkkal kapcsolatban, és mi lesz ezekkel az adatokkal a halálunk után? A Nemzeti Adatvédelmi Hatóság már egy 2015-ös ajánlásában megfogalmazta, hogy az elhunyt személyek adatainak kezelése, nyilvánosságra hozatala befolyással lehet a leszármazók magánszférájára is (NAIH, 2015), de az Információs

önrendelkezési jogról és információszabadságról szóló törvénybe („Infotörvény”) csak két évvel ezelőtt került be az elhunyt személyes adatokkal kapcsolatos jogainak sorsa. Életünk során bármikor megillet minket a tájékoztatás, a hozzáférés, helyesbítés, az adatkezelés korlátozásának, valamint az adatok hordozásának vagy törlésének joga. Bizonyos kormányzati adatkezelőknél ügyintézési rendelkezést is tehetünk, amiben meghatalmazunk valakit, aki a halálunkat követő öt évben érvényesítheti eredeti jogainkat a tájékoztatási és a hordozhatósági jog kivételével. Ha nem adunk meg ilyen rendelkezést, akkor az elsőnek jelentkező közeli hozzátartozó kapja a fent említett jogokat.

A népszerű, fizetős és ingyenes online szolgáltatást nyújtó cégek, mint például a közösségi média szolgáltatók, jóval szélesebb körben kezelnek rólunk személyes adatokat, és nem mindig sikerül összeegyeztetni a felhasználót védő adatvédelmi célokat a halál után a hozzátartozókat megillető jogokkal. Az Amerikai Egyesült Államokban és Németországban több esetben is peres úton próbáltak érvényt szerezni jogaiknak az örökösök. Eric Rash 2011-ben, 15 évesen követett el öngyilkosságot, és ugyan hagyott hátra egy rövid búcsúlevelet, de a szülei bővebb magyarázatra vágytak, így szerettek volna hozzáférni a fiú Facebook fiókjához. Hosszas vita után, több mint egy évvel Eric halála után kaptak bizonyos adatokhoz hozzáférést. A Rash család esete alapján született meg Virginia államban az a gyakorlat, hogy a kiskorú gyermek adataihoz hozzáférést biztosítanak a szülők számára (Boyle, 2013). Fontos kérdés az is, hogy az adatok későbbi megosztása az elhunyt korábbi szándékával is egybeesik-e. Eric Rash esetében ugyanis az is kiderült, hogy a fiú néhány nappal a halála előtt változtatta meg a belépési adatait, lehet, hogy éppen azzal a céllal, hogy senki más ne láthassa, használhassa felhasználói fiókját. Ugyancsak az Amerikai Egyesült Államokban keltett némi felháborodást Peggy Bush esete, aki férje halála után a férfi Apple azonosítóját szerette volna megtudni a cégtől. Arra hivatkozott, hogy ahogy az örökség többi részét, pl. a közös ház tulajdonjogát is megkapta, nyilvánvaló, hogy az Apple azonosítóra is jogosult, mint örökös. Az Apple azonban le is írja a felhasználói szerződésben (Apple, 2020), hogy ha a jogszabályok másképp nem rendelkeznek, akkor az iCloud fiókhoz kapcsolódó jogok (benne az Apple ID-hoz tartozó összes tartalommal) a felhasználó halálával megszűnnek. Ennek oka részben a személyes adatok védelmének elsőbbsége, másrészt a szolgáltatások jellege lehet. Peggy Bush hosszas vita után megegyezett az Apple-lel, de az általános szerződési feltételekben nem sok minden változott (Husztai, 2016).

Amennyiben ki szeretnénk deríteni, hogy melyik digitális fiókunkkal mi történne halálunk után, akkor sok-sok szerződést és az éppen érvényes törvényi háttérrel kellene átböngésznünk. Remélhetőleg hamarosan létrejön ezen a területen is egy egységes jogi háttér, átlátható

irányelvekkel. Európán belül Németországban hoztak legutóbb egy példaértékű bírósági ítéletet, amely kimondta, hogy a Facebook-profil a digitális hagyaték részeként örökölhető. Az első ilyen ítéletben arra hivatkoztak, hogy ebben az esetben nem a személyiségi jog alapján kell eljárni, hanem a szerződésben vállalt kötelmi jog alapján, így lehetővé válik az örökölhetőség. Ez alapján járt el már több másik német bíróság is az Apple ID-t és iCloud fiókot érintő ügyekben. (dr. Gyekiczky, 2020).

3. A digitális hagyaték típusai

Digitális hagyatékunkat többféleképpen csoportosíthatjuk: online vagy offline kezelt és tárolt, érzelmi, pénzügyi vagy hivatalos jelentőségű, személyes vagy munkához kapcsolódó nyomok és adatok, illetve akár mindezek keveréke. A kizárólag az interneten hagyott nyomaink tipikusan egy-egy felhasználói fiókhoz köthetők, amelyek egy-egy szolgáltató alkalmazásának használatát teszik lehetővé. Ilyenek, az online térben önállóan “működő” alkalmazások például a blogok (internetes naplók), kriptovaluta pénztárcák, chat alkalmazások, játékok. Hasonló kategóriába esnek a közösségi média alkalmazások, ahol a valós, neten kívüli életünk eseményeit oszthatjuk meg és tájékozódhatunk szűkebb vagy tágabb környezetünk történéseiről is.

Az online digitális nyomok egy másik része valós fizikai termékhez vagy szolgáltatáshoz köthető pl. a közművek online ügyfélszolgálatai, a bankok internetes és mobil elérései, a taxirendelő app-ok. A számítógépünkön vagy külső tárolón lévő filmek, fényképek, iratmásolatok, számlák, levelek is a digitális hagyaték részét képezik. A digitális nyomokat aszerint is áttekinthetjük, hogy milyen értéket képvisel számunkra: inkább érzelmi értékkel bír (pl. fényképeink készítése, tárolása, megosztása vagy a közösségi média bejegyzéseink) vagy pénzforgalom is kapcsolódik hozzá (netbank, automatizált előfizetéses szolgáltatások/megrendelések, kriptovaluta), esetleg hivatalos állampolgári ügyekhez kapcsolódnak (adóbevallás, okmányok). Lehetnek személyes vagy a munkánkhoz kötődő nyomok - ezek keveredhetnek is egy-egy alkalmazáson belül, mint például a különböző levelező rendszerek, a céges- illetve a magántelefonon tárolt adatok.

Nem csoda, ha szeretjük elhessegetni a gondolatot, hogy kezdeni kellene valamit életünk digitalizált nyomaival, hiszen rendkívül sok területet érintenek és az egyes nyomok létrejöttükor nincs rögtön a kezünkben a rendezés lehetősége.

1. táblázat: A digitális hagyaték lehetséges elemei

Közmű számlák adatai
Banki adatok
Előfizetések
Telefon/Tv/Internet előfizetés
Mobiltelefon számla
Számítógépen tárolt adatok
Egyéb eszközön tárolt adatok
Felhőben tárolt adatok
Email fiók
Közösségi média fiókok
Céges hozzáférések
Kriptoaluta tárca elérése
Kiemelten fontos alkalmazások
Blog(ok)
Halál utánra szóló üzenetek
Chatbotba feltölthető adatok forrásai

4. Miért szánjam rá magam?

Az, hogy halálunk után mi történik a fent említett nyomokkal, rajtunk múlik. Ha semmilyen szándékot nem fejezünk ki halálunk esetére, akkor ezek egy része tovább “él”, és az is előfordulhat, hogy érzelmileg vagy pénzügyileg kellemetlen helyzetet teremt a szeretteink, ismerőseink számára. A közösségi médiában változatlanul tovább élő profil zavarba ejtő lehet az ismerősök számára, az örökösök pedig meglepve látják, ha automatikusan megújuló előfizetések miatt vonnak le a számláról pénzt.

Az életvégi tervezésen belül is “nagy falatnak” számító digitális hagyaték előzetes rendezése és rendben tartása tehát ugyanúgy megkönnyítheti az örökösök dolgát, mint ha ismerik a temetkezésre vonatkozó kívánságainkat vagy a hagyatéki leltárhoz szükséges vagyoni tételek adatait. Ha tudják, hogy mit hol találnak a számítástechnikai eszközökön, és ezekkel mi a tennivaló, akkor nem szükséges még egy virtuális raktár káoszába is belevetniük magukat

éppen akkor, amikor a gyász terhét viselik. Instrukcióink alapján még azt a megnyugtató érzést is átélhetik, hogy akarataink szerint simították el digitális nyomainkat. Ha ahhoz is kedvet érzünk, hogy a digitális lehetőségeket szellemi hagyatékunk továbbadására használjuk ki, akkor pedig a számunkra legfontosabb körnek hagyhatunk ilyen módon is hátra gondolatokat, tapasztalatokat vagy praktikus információkat.

Az alábbiakban a digitális hagyaték rendezésének három szintjét mutatom be a minimálistól a futurisztikusig.

4.1 Minimálprogram - pénzügyi veszteségek kiküszöbölése

Abból a célból, hogy megkönnyítsük szeretteink életét abban az időszakban, amikor majd elveszítenek minket, akkor érdemes azokat az elemeket elővenni, amik a halálunk és a hagyatékot rendező (hagyatékátadó) végzés várható időpontja között is igényelnek aktív teendőt - pl előfizetések leállítása, bankszámla átírása, rezszi számlák beérkezése és fizetése stb. Az ide tartozó ügyek természetesen intézhetők papír alapon is, de ha online kezeljük a rezszi számlákat, az előfizetéseket vagy az ezekről szóló információkat digitálisan tároljuk, akkor ezeket is a digitális hagyaték részeként kell kezelni. A papírmentes ügyintézés következményeként ugyanis nagyon valószínű, hogy semmilyen nyomtatott rezszi költség számlája nem található az iratgyűjtőinkben. Hozzá tartozóink számára összegyűjthetjük az egyes közműveknél futó ügyfélazonosító számokat, esetleg az automatikusan megújuló vagy csoportos beszedéssel kezelt előfizetések adatait, illetve azt, hogy mi velük a tennivaló.

A halotti anyakönyvi kivonat birtokában és az ingatlanhasználati jogának igazolásával a közművek a legtöbb szolgáltatónál a hagyatéki végzés kiadása előtt is átírásra kerülhetnek, így az örökös saját nevében intézheti a számlákat.

Az előfizetések esetében (akár papír alapon, akár online kezeljük őket) már eldönthetjük, hogy teljes hozzáférést adunk-e hozzátartozóink számára a felhasználói adatokhoz, és így kérjük illetve tesszük lehetővé a megszüntetést vagy csak felsoroljuk, hogy mely szolgáltatással kapcsolatban kell majd a halálunkat bejelenteni.

Amennyiben még arra is tervezni akarunk előre, hogy az örökös miből fizesse ki a hátralékokat az újonnan keletkező számlákat még az örökség rendezése, azaz a hagyatékátadó végzés kézhezvétele előtt, akkor kerülhet előtérbe a bankszámlára szóló haláleseti rendelkezés, amellyel a számlánkon lévő teljes összeg felett a rendelkezésben megjelölt személy rendelkezhet már a hagyatéki tárgyalás előtt, kivéve az értékpapír-számlán lévő összeget. Fontos, hogy a haláleseti rendelkezéssel érintett vagyon nem is kerül bele a hagyatékba!

4.2 A digitális nyomok széleskörű rendezése - túl a praktikumon

Aki többet szeretne kihozni a digitális hagyatékából, mint az utólagos ügyintézés és rendezés praktikus megkönnyítését, annak egész komoly számítógépes felhasználói illetve jogi ismeretekre lehet szüksége. Egyre több alkalmazásban, weboldalon állíthatjuk be, hogy a halálunkról való hivatalos értesítés esetén ki és milyen adatokhoz, funkciókhoz férhet hozzá fiókunkban. A sokféle megoldás közül kiemelek kettőt, amelyek kifejezetten a felhasználó halála esetére szólnak, illetve két másik népszerű oldal példáját is bemutatom, ahol még nem gondolkodhatunk ennyire előre, de tájékozódhatunk a fiók lezárásához szükséges lehetőségekről.

A Google ún. Inaktív fiók kezelőjével élen jár a digitális hagyaték előzetes rendezésében. Fiókunkba lépve az Adatok és személyreszabás menüben könnyen automatizálhatjuk a folyamatot, amit a cég az adatok halálunk utáni sorsának rendezésére talált ki (Google-fiók Sújtó, 2020). Itt elsősorban azt figyelik, hogy mikor lépett be utoljára a felhasználó, tehát valóban az inaktivitással lehet elindítani az előre beállított folyamatot. A legkisebb időtáv, amit az inaktivitás követéséhez meg lehet adni: három hónap, ami azt jelenti, hogy három hónap “csend” után tekinti inaktívnak a fiókunkat a Google, de beállíthatunk 6, 12 vagy 18 hónapos kivárást is. A kiválasztott időtartam lejárta előtt 1 hónappal megpróbálnak minket az általunk megadott telefonszámon és email címeiken elérni, ha pedig továbbra sem jelentkezünk be egyik Google szolgáltatásba sem, akkor értesítik azokat a személyeket, akiknek email-címét rögzítjük a kezelőfelületen. Maximum 10 személyt adhatunk így meg, és kiválaszhatjuk, hogy milyen Google tartalmainkhoz férhetnek hozzá, illetve írhatunk számukra személyes üzenetet is. Az értesítéstől számítva három hónapjuk van, hogy megnézzék és letöltsék az adatokat. Végül beállíthatjuk, hogy az újabb három hónap letelte után végleg megszűnjön-e a fiók. Ez egy elég jól átgondolt stratégia a Google részéről és nem csak egy esetleges halálesetre, hanem a fiók valamilyen okból való kihasználatlanságára is figyelmeztet. További előnye, hogy nem kell halotti anyakönyvi kivonatunkat illetve egyéb iratokat bemutatnia annak a személynek, akire a fiók tartalmát bízni szeretnénk, tehát tényleg teljesen automatizálható az információ átadása. A legkisebb várakozási idő, a három hónap viszont sokszor túl hosszú ahhoz, hogy a haláleset utáni rendezést optimálissá tegye. Ha nem állítunk be inaktív fiók kezelést, akkor is rendezheti rokonunk vagy képviselőnk a fiók sorsát, de már egy jóval bonyolultabb és sokszor költséges folyamat során: fel kell töltenie a halotti anyakönyvi kivonatot, a jogosultságot igazoló okiratokat és ezek hiteles angol fordítását, sőt az adatok letöltési igénye esetén még egy bírósági végzést is kell szereznie. Ezért, ha arra van szükség a hagyaték vagy a digitális nyomaink mielőbbi rendezéséhez vagy akár a családi élet mielőbbi helyreállításához, hogy az ezzel

megbízott személy halálunk esetén rögtön hozzáférjen az emailjeinkhez, illetve bármely a Google fiókban tárolt adathoz, akkor gondoskodnunk kell róla, hogy halálunk után elérje a belépési azonosítónkat.

A Facebook hagyatéki lehetőségei is elég jól átgondoltak, bár nem teljesen automatizálhatók, mivel azzal kell kezdeni, hogy a halál tényét be kell jelenteni a cég felé. Ha ez megtörtént, akkor az előzetesen kijelölt hagyatéki kapcsolattartót értesítik, ilyen személy hiányában emlékdallá alakítják a profilt, vagy az előzetes kérésnek megfelelően egyszerűen törlik azt. Az előzetes beállításokat az Emlékdallá alakításnál szabhatjuk személyre: kijelölhetünk ismerőseink közül egy hagyatéki kapcsolattartót, engedélyezhetjük számára az adatok archiválását vagy mindezek helyett kérhetjük a fiók halálunk utáni törlését. A hagyatéki kapcsolattartó az üzeneteink kivételével minden adatunkat letöltheti és saját nevében korlátozott funkciókkal, de kezelheti a fiókot, sőt kérheti annak törlését is (Facebook Sűgőközpont, 2020). A Facebook tehát nagyon ügyel arra, hogy üzeneteink halálunk után is titokban maradhassanak, viszont látszólag nagyvonalú azzal kapcsolatban, hogy ki és milyen irat alapján jelenti be halálhírünket: ismerőseink közül bárki jelezheti felénk a halál tényét, és a halotti anyakönyvi kivonat mellett gyászjelentést vagy emléklapot is elfogadnak igazolásként, bár felhívják a figyelmet arra, hogy ha a bejelentő nem közvetlen családtag, akkor előbb egyeztessen velük.

Az Instagram fióknál nincs előzetes beállításra lehetőség, de halálunk után bárki kérheti a profil emlékdallá alakítását, a magát közvetlen családtagként igazoló személy pedig a törlését is. Fontos, hogy a profilhoz tartozó felhasználónevet mindkét esetben ismernie kell a bejelentőnek, tehát ha esetleg az alkalmazásban kevésbé jártas személyt kérünk meg a későbbi rendezésre, akkor az instrukció mellett a szükséges adatokat is bocsássuk rendelkezésére (Instagram Help Center, 2020).

A LinkedIn profil törlése is hasonlóképpen kérhető elhunyt felhasználó esetén, mint az Instagramnál, de itt külön felhívják a figyelmet arra, hogy a bejelentő oldalát is ellenőrizni fogják (LinkedIn, 2020). A szolgáltató a Felhasználói szerződésben kifejezetten kötelezi a LinkedIn tagot, hogy jelszavát ne ossza meg senkivel, tehát ha jogilag korrekten akarunk eljárni, akkor életvégi tervünkben hagyhatunk egy kérést a LinkedIn fiók megszüntetésére, de a belépéshez szükséges információt nem osztjuk meg.

Digitális hagyatékunk rendezését folytathatjuk a számítógépen vagy külső eszközön tárolt adataink szűrésével, rendszerezésével. Mindig fel szoktam hívni arra a figyelmet, hogy ez is rettentő nagy munka lehet. Érdemes kitűzni egy-egy célt és fontossági sorrendben haladni. Ha

például az utóbbi évek, évtizedek fényképeit, videóit szeretnénk továbbadni örökösainknek, akkor ezekkel kezdjük. Ha vagyunk átadása a legfontosabb számunkra, akkor ezeket a tételeket listázzuk illetve rendezzük elsőként.

Nézzük, mik a leggyakoribb rendszerezésre váró tételek a digitális eszközökön:

- munkával kapcsolatos adatok, fájlok rendszerezése az esetleges teendők megadásával, ami halálunk után a hagyatékot rendező személyre vár
- fényképek, videók válogatása, esetleg néhány nyomtatása, album összeállítása, videók feltöltése
- az örökösökre szálló vagyontételeinek listázása, rendezése (bankszámla, gépjármű, cég vagy ingatlan tulajdonrész, stb.)
- letöltött filmek, könyvek rendszerezése
- közműszámlák, előfizetések elektronikus példánya
- fontos szerződések
- kiskorú gyermekekkel kapcsolatban tárolt anyagok
- aktuális utazásokhoz kapcsolódó foglalások, visszaigazolások

4.3 Lehetőségek a digitális továbbélésre

Az eddig leírt rendezési, tervezési módok azt a célt szolgálják, hogy halálunk után szeretteink minél könnyebben és zökkenőmentesen tudják lezárni digitálisan hagyott nyomainkat, és hogy kívánságaink szerint búcsúzhassunk el az online felületeken is az ismerősöktől, családtagoktól, barátoktól. Ám a modern technika azt is lehetővé teszi, hogy halálunk után is megjelenjenek kész üzeneteink, fontos gondolataink vagy a mesterséges intelligencia segítségével egy chatbot mímélje személyiségünket az általa generált üzenetek, válaszok formájában.

Digitális hagyatékunk részeként kérhetjük, hogy a sokat használt közösségi média felületeken milyen búcsúszöveg, milyen fénykép jelenjen meg a halálhírünk kapcsán, ezzel megint azt támogatjuk, hogy szeretteink érezhessék: akaratunk szerint intézték a halálunk körüli számos döntés, kérdés egyikét. Ha nem bonyolult a kérés és nem ró rájuk nagyobb érzelmi terhet, akkor ez rendben is van. Ha viszont sok-sok digitális szálát kell így helyettünk elvarrniuk, akkor inkább megnehezítjük a helyzetüket.

Az egyszerű búcsúüzeneteken túl szellemi hagyatékunk továbbadására is használhatjuk a digitális technika lehetőségeit. Ha vannak a szakmai életünkhöz kapcsolódó szellemi termékek, mint például a publikációk, szereplések, blogok, akkor azok halálunk utáni sorsáról röviden rendelkezhetünk, listázhatjuk őket, hogy egy helyről könnyen elérhetőek maradjanak vagy kérhetjük archiválásukat, törlésüket. Felmerülhet az az igény is, hogy kifejezetten a későbbiekre

hagyjunk hátra fontos gondolatokat, akár a családuknak, akár egy szakmai közösség számára. Erre is használhatjuk az online eszközöket vagy rögzíthetjük üzeneteinket a saját számítógépünkön, és máris gondoskodtunk arról, hogy akár még olyan leszármazottaink is “élő” benyomást szerezhessenek rólunk, akik még meg sem születtek.

Már a digitalizált búcsúüzenetek és a szellemi hagyatékok is jelentősen megváltoztathatják a gyász folyamatát, de ennek a fajta passzív hagyatéknak csak a formája új, korábban is születtek búcsú- vagy megbocsájtó levelek, már régen is zártak el vagy éppen hoztak nyilvánosságra naplókat, írásokat az elhunytak családtagjai, igaz a digitalizált világban nem kell ezt a gyászolókra hagyni, mi magunk is elrendezhetjük előre és alakíthatjuk egészen a halálunkig.

Ma egyre általánosabb az igény arra is, hogy a mesterséges intelligencia segítségével életben tartsák elhunyt szeretteik digitális személyiségét (McMullan, 2018; Zelena, 2016). Az első és leghíresebb chatbot, amely ezzel a céllal készült, a Roman nevet viseli és egy olyan fiatalember (Roman Mazurenko) emlékét hivatott digitálisan megtestesíteni, aki jártas volt a mesterséges intelligenciában, fiatal kora ellenére sokat foglalkozott saját halálával és a digitális továbbélés lehetőségével (Casey, 2020). A Roman emlékét őrző chatbot azonban teljes egészében legjobb barátja és programozó csapatuk műve. A nagy társasági életet kedvelő fiatal ugyanis hiába tervezett mások számára digitális túlélést, saját korai és hirtelen halálára nem számított. A Roman-chatbot fogadtatása mind a barátok, a család és a tágabb közönség körében is igen vegyes volt. Bár meglepően jól imitálja Mazurenko beszédstílusát, mégis nyilvánvalóan nem pótolhatja valós fizikai jelenlétét és a hozzá közel állók gyászfolyamatát mindenképpen megbillenti.

Hasonló próbálkozás elvesztett szeretteink “újraélesztésére” az a dél-koreai projekt, amely a virtuális valóság (VR) technológia segítségével tette lehetővé, hogy egy édesanya találkozzon elhunyt kislányával. Az édesanya boldog volt, hogy újra láthatta, sőt meg is érinthette lánya virtuálisan újratertett képét (Park, 2020; Karagits, Berta, 2020).

Egyelőre megjósolhatatlan, hogy mennyire terjednek el hasonló céllal chatbotok, és hogy milyen hatásuk lesz a gyászfolyamatra, sőt akár a haldoklók halálra való felkészülésére. Egyelőre inkább félelmetesen, vagy legalábbis furcsán hangzik, hogy a modern technika képes szétfeszíteni a búcsúzás és a gyász megszokott kereteit. Az mindenesetre biztos, hogy az élet végeességének tényét jelenleg semmilyen technológiai újítás nem tudja átírni.

IRODALOM

Apple iCloud szerződés <https://www.apple.com/legal/internet-services/icloud/hu/terms.html>

Elérés: 2020. május 4.

BOYLE, L: Grieving parents battle Facebook for access to 15-year-old son's profile after he committed suicide (2013.02.19.) <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2280800/Facebook-bans-parents-accessing-sons-profile-committed-suicide.html> Elérés:

2019. február 21.

Facebook Súlyközpont: Hogyan adhatom meg, változtathatom meg vagy távolíthatom el hagyatéki kapcsolattartómat a Facebookon?

<https://www.facebook.com/help/1070665206293088> Elérés: 2020. május 7.

Google-fiók Súly: Az Inaktív fiók kezelője

<https://support.google.com/accounts/answer/3036546?hl=hu> Elérés: 2020. május 7.

GYEKICZKY T.: Jogrendszerek a Digitális Társadalomban II. (2020. február 13.)

<https://jogaszvilag.hu/jogrendszerek-a-digitalis-tarsadalomban-ii/> Elérés: 2020. március 10.

HUSZTI D./ IHUNGARY: Még akkor is komolyan veszi az Apple a titoktartást, ha halott vagy (2016.01.19.) <http://ihungary.hu/2016/01/19/meg-akkor-is-komolyan-veszi-az-apple-a-titoktartast-ha-halott-vagy/> Elérés: 2019. február 21.

Instagram Help Center: How do I report a deceased person's account on Instagram?

<https://help.instagram.com/264154560391256> Elérés: 2020. május 7.

KARAGITS K, BERTA E: Megrekeszti vagy katalizálja a gyászmunkát a virtual reality? Kharón Thanatológiai Szemle, 2020, 24 (1): 62-66.

LinkedIn: Deceased LinkedIn member

<https://www.linkedin.com/help/linkedin/answer/2842/deceased-linkedin-member?lang=en>
Elérés: 2020. május 7.

MCMULLAN, T: Artificial intelligence will keep our loved ones alive (2018.09.20.)

<https://medium.com/s/story/artificial-intelligence-will-keep-our-loved-ones-alive-replika-ai-bot-google-duplex-2dc02eec55dc> Elérés: 2020. április 23.

NEWTON, C: Speak, memory - When her best friend died, she rebuilt him using artificial intelligence <https://www.theverge.com/a/luka-artificial-intelligence-memorial-roman-mazurenko-bot> Elérés: 2020. április 23.

PARK, M: South-Korean mother given tearful VR reunion with deceased daughter (2020.02.14.)

<https://www.reuters.com/article/us-southkorea-virtualreality-reunion/south-korean-mother-given-tearful-vr-reunion-with-deceased-daughter-idUSKBN2081D6> Elérés: 2020. április 30.

ZELENA A: A fájlmegosztó oldalak „nyugodj békében” videóinak lélektanáról. Kharón Thanatológiai Szemle, 2014, 18(4): 19-25.

Csikós Dóra

mentálhigiénés szakember,

életvégi tervezés tanácsadó

Életvégi Tervezés Alapítvány

csikos@eletveg.hu